

STUART HALL VE GRAMSCİ ETKİSİ

Selda TUNÇ SUBAŞI*

ÖZ

1950'lerin sonlarına doğru Yeni Sol'un ilgi alanları değişmeye başlamıştır. Kültür -Stuart Hall öncülüğünde- kültürel hegemonya, otoriteryanizm gibi kavramlarla birlikte değerlendirilmektedir. Fakat kültür, salt gündelik hayat deneyimi anlamına gelecek şekilde değil, politik ilişkileri içine alan bir şekle bürünmeye başlamıştır. Karşı hegemonik mücadeleler buna bir örnek olabilir. Gramsci'nin yeniden değerlendirilmesiyle kültür konusu farklı bir teorik zemin kazanmıştır. Peki, öyleyse Gramsci'nin Yeni Sol çalışmalarına eklenmesi, nasıl bir tarihsel ve politik düzeyde oldu ve kavramlar nasıl dönüşüm geçirdi? Bu çalışmada Britanya Yeni Solu'nun Gramsci'nin teorik pozisyonundan nasıl yararlandığı, tarihsel bir değerlendirmeye analiz edilmektedir. Hegemonya, ortakduyu, ideoloji, kültür gibi kavramlar, İngiltere ve İtalya teorik mirasını ortak kesen ana eksenlerdir. Tarihsel süreç bu iki ayrı hattın kesişimine mümkün kıldı. Bu anlamda Kültürel Çalışmalar'ın entelektüel tartışmalara olan katkısı, özgül teorik farklılaşmaların bağlamını belirlemekle mümkün olabilir. Bu çalışma, tarihsel bağlamı içinde ağırlıklı olarak göz ardı edilen teorik kırılmaları ele almaktadır. Kültürel Çalışmalarda Gramsci'nin etkisini açığa çıkarmak bilhassa önemli bir husustur.

Anahtar Kelimeler: Gramsci, Stuart Hall, Kültürel Çalışmalar, Kültür, Hegemonya.

STUART HALL AND GRAMSCİ EFFECT

ABSTRACT

By the end of the 1950s, New Left's fields of interest began to change. Culture- a concept which Stuart Hall has pioneered- is evaluated with such as cultural hegemony, authoritarianism. But culture is not just meaning the experience of everyday life and begin to include the shape of political relations. It may be, for instance, that counter-hegemonic struggle. A culture has gained a different theoretical basis with the reassessment of Gramsci's theoretical position. If so, how did Gramsci's articulation to the New Left works have been on a historical and political level, and how concepts have transformed? This study, within a historical perspective, analyses how Britain's New Left benefited from the Gramsci's theoretical position. Concepts such as hegemony, common sense, ideology and culture are the central axes crosscutting the English and Italian theoretical heritage. The historical process made it possible that these two separate lines are intersected. In that sense, only with specifying the theoretical shifts, the intellectual contribution of the Cultural Studies can be clarified. This paper deals theoretical fractures which is mainly ignored in discussions within the historical context. It is particularly important to clarify the impact of Gramsci in Cultural Studies.

Keywords: Gramsci, Stuart Hall, Cultural Studies, Culture, Hegemonya.

---

* Ankara Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü doktora öğrencisi.

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), <http://flsfdergisi.com/>

2018 Bahar/Spring, sayı/issue: 25, s./pp.: 487-502.

ISSN 2618-5784

Makalenin geliş tarihi: 08.01.2018

Makalenin kabul tarihi: 24.03.2018

Giriş

İtalya ve Britanya, tarihsel gelişmeler bakımından oldukça zıt iki konumdadır. Bir yanda Üçüncü Enternasyonel [1918-1921] ve faşizme karşı mücadele, diğer tarafta ise 1945 sonrası refah devleti ile yaşanan toplumsal değişimler vardır. İtalya tarihi; tüccar kapitalizmi, siyasi bölünme, ulusal birlikte yaşanan gecikme ve sanayileşmenin geç döneminde başlayan yükseliş ve düşüşlerle şekillenirken, Britanya tarihi neredeyse tam tersi bir tarihsel süreç içerisinde. Antonio Gramsci'nin İtalya'sı çok sayıda küçük sanayi proletaryası, az gelişmiş Güney ile tarımsal küçük topluluklar ve proleterya sahiptir; İngiltere'de büyük bir sanayi işçi sınıfı hakimdir. İtalya'nın genç ve zayıf parlamento gelenekleri Mussolini'nin "Sezarizmi" ne giden yolu açmıştır; İngiltere ise eski ve dirençli demokratik geleneklere sahiptir. İtalya, kültürel açıdan güçlü bir Katolik Kilisesi'ne sahipken İngiltere'nin sekülerleşmiş bir kültürü vardı. İtalya'da baskın işçi hareketleri geleneği Marksist ve sendikalistken; İngiltere'de ise İşçi Partisi ön plandaydı. İtalya'da baskın kültürel gelenekler, Hegel ve Croce gibi düşünürlerin etkisiyle idealist ve tarihselciydi. Britanya'da ise ampirik ve tarihsicilik karşıtı bir pozisyon hüküm sürmektedir. Bu karşılaştırmalı tarihsel koşullar ışığında Britanya hattı, Gramsci'nin bazı çalışmalarını ön plana çıkarırken bazılarını gözden geçirir. David Forgacs'a göre iki ülke arasındaki bu farklılıklar, Gramsci'nin çalışmalarının bir kısmını, İngiltere'de tercüme edilmemiş ya da etkili bir şekilde okunamamış halde kalmasına neden oldu. Okunamayan ya da daha az okunabilir bölümler arasında, ulusal bir işçi-köylü bloğu oluşturmak ve genel olarak "köylü sorunu" ile ulusal popüler bir kültürün oluşumu konuları yer alır¹

İtalya'da 1950'li yılların başlarında, İngiltere ve Amerika'da ise 1950'lerin sonlarında ilk yayımlanışından itibaren Gramsci'nin eserlerine olan ilgi büyük oranda artmıştır. Bu ilgi, Marksist teorideki gelişmelerle daha da canlanmıştır. Ekonomik belirlenimi öne çıkaran Marksist yaklaşımların eksikleri, egemen grubun iktidarının sağlanması ve devamı için ideolojik ve kültürel güçleri anlamak, Gramsci ile daha mümkün hale gelir² 1956 yılında Nikita Kruşçev, Joseph Stalin'in cinayetlerini açığa vurduktan ve Sovyetler'in Macaristan'ı işgalinden önce, E.P. Thompson ve partideki arkadaşı John Saville, Stalinizmin yol açtığı sonuçlarla ilgili tartışmayı başlatmak için parti basınından bağımsız bir tartışma dergisi olan *The Reasoner* ve aynı zamanlarda kurulan editörleri içinde Stuart Hall'un de bulunduğu *Universities and Left Review* dergisi içerikleri, savaş sonrası Britanya toplumunun ve kültürünün sarsılmasıyla şekillenmiştir. 1959

¹ David Forgacs, "Gramsci and Marxism in Britain", *New Left Review*, sayı: 176, 1989, ss. 72-77.

² Paul Ransome, *Antonio Gramsci: Yeni Bir Giriş*, çev. A.İ. Başgöl, Ankara: Dipnot, 2011, s. 50.

yılında iki dergi birleşerek *New Left Review* adını almıştır³ Gramsci teorisinin etkisiyle *New Left Review* dergisini 1962 yılında devralan Edward Thompson ve Raymond Williams'ın da içinde olduğu Yeni Sol, Gramsci çalışmalarında bir canlanmaya sebep olur.⁴ İtalya'nın dışında ve en çok da Britanya'da Gramsci'nin yazıları bölünmüş, derin ve çeşitlenmiş bir etkiye sahiptir. Bu etkiler, siyasal bilimler, kültürel çalışmalar, tarih gibi akademik disiplinlerde ortaya çıkarken, birçoğu da doğrudan Sol teori ve pratikte ortaya çıkmıştır.⁵

1956 sonrası İngiltere'de Sol kültürün Stalinizme karşı bir kültür yaratma eğilimi güçlenir. İlk Yeni Sol ve Tarihçiler grubu CPGB (Büyük Britanya Komünist Partisi) içinde Anti-Stalinizm akımı ortaya çıkar. Bu aşama 1960'lı yılların ortalarına kadar sürer. 1960'lı yılların başlarında Raymond Williams ve Edward Thompson gibi entellektüellerin ürettikleri kültür ve sınıf üzerine yapılan çalışmalarla, Perry Anderson ve Tom Nairn'in ortaya çıkardığı *emek hareketi* üzerine teorik yenilikçi yazılar, 1963-64 yıllarında Marksist politikayla aktif olarak ilgilenen küçük bir “halk grubu”nun kurduğu *New Left Review*'de Yeni Sol'un öncülüğünde gözden geçirilmeye başlanır.⁶ İngiltere'de Gramsci özellikle gelişmiş kapitalist toplumlarda siyasi istikrar, kültürel ve ideolojik kaynakların “hegemonya”nın doğasını sorgulayarak kavramı, modern siyasete uygulayacak şekilde genişletir. İngiltere'de sol siyasetin “ekonomik-kurumsal” bir görünümünden çıkarak, sivil toplumun ise siyasal örgütlenme ve mücadele alanı olarak tanınması olanaklılığında hegemonik bir siyaset kurma ihtiyacı, Gramsci'yi modern bir tarzda yorumlama ve ilerletme eğilimini güçlendirir.⁷

1960'lı yıllarda İngiltere'de sosyalist ve diğer “sol kanat” davalara verilen destekler farklılaşmaya başlar. İşçi Partisi, 1960'ların başında nükleer karşıtı politikaları reddetmiş, 1964 ve 1966'lı yıllarda Harold Wilson hükümetlerinin sosyalist olmayan politikaları giderek koyulaşmış ve genel sol tabanın geniş kesimlerine yabancılaşmaya başlamıştır. Aralarında Williams ve Thompson'ın yer aldığı Yeni Sol üyeleri, hem Komünist Parti hem de İşçi Partisi'yle ilgili hayal kırıkları yaşar ve ilgileri “halk hareketleri” ne yönelir. Nükleer silahsızlanma kampanyaları, Vietnam dayanışma kampanyası, 1950'lerin sonunda sol grupların yaşam felsefeleri üzerinde yeniden canlandırma çabaları, “acil eylem planı” ve eylemler olmaktan çok teorik tartışma ve çözümleme düzeyinde yoğunlaşır. Siyasal ortamdaki keskin değişim ve dönüşümler farklı sol grupları sekteye uğratar. Toplumun sosyalist dönüşümüyle ilgilenmek arka planda kalırken “bireysel hak ve

³ Ellen Key Trimberger, “E.P.Thompson: Tarihin Sürecini Ayarlamak trimberger”, *Tarihsel Sosyoloji Bloch'tan Wallerstein'e Görüşler ve Yöntemler*, çev. Ahmet Fethi, der. T. Skocpol, İstanbul: Tarih Vakfı, 2014, s. 240.

⁴ Ransome, a.g.e, s. 35.

⁵ Forgacs, a.g.e, s. 70.

⁶ Forgacs, a.g.e, ss. 73-74.

⁷ Forgacs, a.g.e, s. 72.

“Stuart Hall ve Gramsci Etkisi”
Selda TUNÇ SUBAŞI

özgürlükler” öne çıkmaya ve dillendirilmeye başlanır. Kadın sorunları, eşcinsel hakları, ırkların eşitliği ve yok olmaya başlayan kol emeğine dayalı işçi sınıfının ataerkil retoriği yerine yeni alanlar, söylemde çeşitlilik oluşturmaya başlar.⁸ Marksizmin önceki versiyonlarının eleştirilmesiyle Stalinizm’e karşı “değerlerin” öne çıkarılması ilk Yeni Sol’un öncü bir işlevi olur. Marksizm krizi, ekonomik indirgemecilik eleştirileriyle devam ederken Gramsci’nin çalışmaları Kültürel Çalışmalar’la modern Marksist bir yeniden canlanma ve 1970’ler boyunca oluşan Kültürel Çalışmalar “projesine” önemli takviyeler sağlar. Kadın hareketi, ırkçılığa karşı mücadele, nükleer silahsızlanma kampanyası demokratik ve sosyalist vaatleri genişletmiş ve bu yeni açılımlar Yeni Sol’u yeni yapan bu konumları açığa çıkarmıştır. Bu konum grubun ideoloji eleştirilerinde toplumsal kimlikler, öznellikler, popüler zevkleri içeren bir kaymaya neden olmuştur.⁹

Tom Nairn, 1957-58 yılları arasında Pisa’daki *Scuola Normale Superiore*’da Gramsci’yi İtalyan metinlerinde okur. Gramsci’nin Croce felsefesine ilgisi ve İtalyan ulusal tarihinin ve kültürünün sınıf analizi, Nairn’de güçlü yansımalar bulmuş ve 1963’de PCI’nın (İtalyan Komünist Partisi) kültürel takvimi *Il Contemporaneo*’da İngiliz sınıf tarihinin Gramscian analizi olan “La nemesi borghese” yayınlanmıştır. Bu analiz, New Left Review’deki Nairn-Anderson makalelerinin temelini oluşturur. Nairn ve Anderson makalelerinin Gramscici karakterinin özelliklerinden ilki, ulusal tarih incelemeleri; ikincisi, tarihsel analizlerin karşılaştırılması ve bugünkü durumun analizi ve Sol için stratejik perspektif geliştirme çabasıdır. Üçüncüsü, “yapı-üstyapı” ilişkisinde siyasal egemenliğin kültürel ve ideolojik yönlerine vurgu, dördüncüsü, toplumsal egemenlik biçimindeki istikrar ve devamlılığa “sağduyu” kavramı üzerinden bakmaktır. Beşincisi ise emek hareketinin toplumsal bir güç bloğu oluşturamamasının eleştirilerini içerir. Böylelikle Gramsci; Tom Nairn ve Perry Anderson tarafından daha sonra İngiltere’de faaliyet gösteren diğer iki Marksizm biçimine güçlü bir alternatif oluşturmalarını sağlayacak şekilde özümser. Komünist Parti’de egemen olan ekonomist Marksist-Leninist bilim ve kültürcü Hümanizm teorileri sonraları Williams ve Thompson tarafından geliştirilmeye başlanır. Bu Marksist yorumların izleyicileri “profesyonel aydınlar”, tarihçiler ve siyaset bilimcilerle sınırlandırılmış, görece izole bir kitledir. Somut bir siyasi proje ve bir emek hareketi eylem programıyla çerçevelenen pratik bir araç değildir.¹⁰

Kültürel çalışmalar tarihinde, edebi eleştiri geleneği ile Raymond Williams ve Richard Hoggart farklı yollarla Leavisçi geleneğin -edebiyat eleştirisi- yazınsal-toplumsal değerlendirmeleri üzerine eğildiler, ancak

⁸ Ransome, a.g.e, s. 38.

⁹ Richard Johnson, “What is cultural studies anyway”, *Social Text*, sayı: 16, 1986, ss. 38-40.

¹⁰ Forgacs, a.g.e, ss. 74-76.

değerlendirmeleri edebiyattan *gündelik hayata* çevrildi. Gündelik hayat içerisinde örnekler tarihten alınarak yapıldı, savaş sonrası, savaş geleneklerinin popüler kültür veya “özellikle halkın kültürü” üzerindeki etkilerine odaklanılarak geliştirilir. 1950'lerin başında, “eski Marksizm” eleştirisi ve tarihsileştirilen projeye Komünist Parti Tarihçileri Grubu merkezi hale geldi.¹¹ Gramsci'ye aşina olan Williams ve Thompson, 1960'ların başlarında kültür ile ilgilenen iki teorisyen olarak Gramsci'nin belirli düşüncelerini almışlardır. Kültür alanına entelektüel bir çerçeve ve 1956'da zemin bulmaya başlayan Marksist hümanist gelenek içindeki “kültür ve toplum” alanına Gramsci'nin belirli düşünceleri dolaylı bir etki yapmıştır. Gramsci'nin yeniden bir revizyonu ve okunabilir hale getirilmesi sağlanmaya çalışılır.¹²

Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi (CCCS) ve Açık Üniversite'de popüler kültür grubunun (Colin Mercer, Tony Bennett ve diğerleri) merkezi etkileri olduğu kültürel ve medya araştırmalarında ideoloji, Britanya, “otoriter popülizm” gibi konular, Stuart Hall'un bireysel ya da işbirliğiyle olan çalışmalarıyla iç içe geçmiştir.¹³ Forgacs'a göre, 1960'lı yıllardan itibaren Marksizmin “ekonomizm”den kurtulmasında ve 1970'li yılların ortalarından itibaren Thatcherizm ve Sol Krizin yorumlanmasında Gramscian kavramlar daha önemli hale gelmiş ve bu konuların önemi yaygın bir şekilde kabul görmüştür. Gramsci'nin İngilizce'deki mevcut seçilmiş metinlerinin kullanımı, Britanya'da sol kültürle ve siyasi iklimin değişmesiyle ilgili olup Gramsci, daha fazla; fakat farklı yollarla okunur hale gelmiştir. Gramsci'nin kullandığı kavramların-hegemonya, üstyapı, sağduyu gibi-anlamları metinlere eklenerek kullanımları teorisyenlerce değiştirilip kültür boyutuyla ele alınmıştır. Ayrıca Gramsci, İngiltere'de Komünist parti tarafından, ekonomik indirgemecilik ve mekanik basitleştirmeleri düzeltmek için 1956 yılındaki Marksist-Leninist teori ve politik krizde mevcut “boşlukların” doldurulması için kullanılır. Gramsci'nin belirli metinlerinin öne çıkartılarak sınırlandırılması Forgacs'a göre, çalışmaların İngiltere'de siyasi açıdan soyut kalacak şekilde okunmasına yol açtı. Gramsci, “hegemonya, organik aydın, sağduyu ya da üstyapılar” teorisyeni olarak kültürel bir yaklaşımla yorumlanır.¹⁴ Sonraki başlıklarda Gramscian perspektif ve üzerinde durduğu hegemonya, ortakduyu gibi kavramların kültür kavramıyla birlikte nasıl ele alındığı tartışılacaktır.

¹¹ Johnson, a.g.e, s. 38.

¹² Forgacs, a.g.e, s. 74.

¹³ Forgacs, a.g.e, s. 79.

¹⁴ Forgacs, a.g.e, ss. 71-77.

“Yapı-Üstyapı” İkiliği ve İdeoloji

Gramsci, İtalyan idealist filozof, Benedetto Croce’un toplumu birarada tutmaya yarayan ahlak ve kültürel ideoloji ile ilgili düşüncelerinden faydalanmıştır. Croce, *temel-üstyapı* modelini *öz-görünüş* olarak ele alırken ekonomiye “sahne gerisinde bir Tanrı işlevi” yüklemiştir. Gramsci, bu görüşe karşı çıkararak *yapı* ile *üstyapının* zorunlu diyalektik ilişkisini vurgular. Gramsci’ye göre *yapı*, doğa bilimlerinin metotlarıyla incelendiği için bile “gizli bir Tanrı” değildir.¹⁵ Gramsci, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı'nın Önsöz'ünde*¹⁶, altyapı ve üstyapı arasındaki çatışmaların ideoloji yolu ile kavrandığını dile getirirken bu çatışmanın psikolojik ve ahlaki değerlerle ilgili olmadığını, bunu açıklamanın yolunun epistemolojiden geçtiğini savunur. Gramsci’ye göre, bu çelişkinin tarifini ve en güzel örneğini Lenin vermiştir.¹⁷ Lenin, kuramsal öğreti ile pratiği birlikte ele alıp felsefi olarak ilerletmiştir. Marksist bir öğreti kuramının öncülüğünde devrimci bir işçi sınıfı hareketi ile hegemonya oluşturmaya çalışmıştır. Gramsci, hegemonik aygıtın hayata geçirilmesinin yeni bir ideolojik alan oluşturması gerektiğini, çünkü yaratılan ideolojik alanın bilinç ve bilgi üzerinde etkili olacağını savunur. Croce’un yeni dünya anlayışının yeni bir ahlak anlayışı ve bunun da yeni bir felsefenin belirleyici öncüsü olduğunu savunan Croce’un izinden giden Gramsci, hegemonyanın oluşmasında kuramsal-pratik bir felsefi yaratının epistemolojik olarak yerleştiğinde bunun hegemonyanın gelişmesinin çıkarına olacağını ifade eder.¹⁸

Klasik Marksist ideolojideki *yapı* kavramı, Batı Marksist düşünürlerden biri olan Gramsci’nin hegemonya teorisinde nasıl ifade bulmuştur? Gramsci’nin “yapı” ile kastettiği ilk evre, nesnel insan arzularından bağımsız maddi üretim güçleridir. Bahsedilen, bilimsel yollarla sayılabilir ve ölçülebilir gerçekliklerdir. Üretimin maddi güçlerinin gelişme düzeyi, çeşitli toplumsal sınıfların ortaya çıkışına zemin hazırlar ve her bir sınıfın üretim sürecinde belirli bir işlevi yerine getirir. Şirket sayısı ya da işçilerin sayısı, nüfus bunlar temel verilerdir ve bu verilere bakıp kendi ortamlarında şekillenmiş ideolojilerin gerçekliği ve uygulanabilirliğini kendi gelişim düzeyleriyle açıklamak ve değerlendirmek mümkündür. İkinci evre, sadece ekonomik anlamda toplumsal sınıfların dayanışmasını içerir. Üçüncü evrede, siyasi aşamaya geçişle sınıfın çıkarları tüm madun sınıfları da kapsayacak şekilde ortak bir çıkar birliğine varılarak *üstyapı* alanına geçilir. Filizlenmeye başlayan ideolojiler, çatışma yaratarak mücadele eder ve en az

¹⁵ Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, çev. Q. Hoare & G. Nowell-Smith, International Publishers, 1971, ss. 69-70.

¹⁶ Karl Marx, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları, 1979.

¹⁷ Bkz. Lenin, *Ne Yapmalı?*, çev. A. Berberoğlu, İstanbul: Evrensel Yayınları, 2011.

¹⁸ Gramsci, a.g.e, ss. 365-366.

biri ya da birkaçı baskın hale gelmeye başlar. Daha üst bir konuma geldiğinde ise siyasi ve ekonomik birlik, ahlaki ve entellektüel birliğe neden olur.¹⁹

Gramsci'ye göre *yapı*, durağan değildir ve politika zemini de herhangi bir zamanda yapıdaki gelişmelerin bir yansımasıdır. Fakat bu eğilimlerin yani *yapının* belirli bir *üstyapı*, yani belirli bir politikayı hayata geçirmesi zorunlu değildir. Tarihsel materyalizm öğretisinde *yapı*, siyasal edimin köklü bir biçimde değiştirildiğini varsayar. Fakat bu değişiklik, hegemonya kurmak isteyen spesifik bir grubun başarısız bir girişimi de olabileceğinden bu *üstyapıların* parçalı gerçekliklere sahip olabileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Yapının değişimi illa ki köklü ve zorunlu bir değişim yaratmayabilir.²⁰ Gramsci, *yapı* ve *üstyapıların* birleşerek “tarihsel bir blok” oluşturduğunu belirtir. Gramsci'ye göre, uyumsuz görünen karmaşık *üstyapı* topluluğu, üretim ilişkilerinin yansımasıdır ve *üstyapılar* da *altyapılar* kadar “gerçektir”: “Ancak totaliter ideoloji sistemleri, yapıda oluşan çelişkinin ussal olarak bir yansımasını verir ve dönüştürücü praksisin nesnel koşullarını temsil eder. Yapı ile *üstyapı* arasındaki zorunlu karşılıklılık diyalektik bir süreçtir.”²¹ Gramsci, Klasik Marksist görüşte *yapının* verili önceliğini ve Ortodoks Marksizm'de giderek *üstyapıdan* bağımsız hale gelmesini eleştirmiş ve *üstyapının* da *yapı* kadar gerçek ve maddi yaşam biçimlerine tekabül ettiğini belirtmiştir. Gramsci'de *üstyapı* metaforunun gelişimi, onun uyumsuz, parçalı, değişken nitelikleri göz önüne alınarak gelişmeye başlamıştır. *Üstyapı* alanının Klasik Marksist ideoloji düşüncesindeki yansıma ya da daha sonra Lenin'de ifadesini bulacak olan psikolojik özelliklerinin dışında Gramsci, *üstyapıyı* oluşturan bileşenlerin keyfi, pejoratif anlamlarının dışında “tarihsel bloğu” oluşturan yanının da dikkate alınması gerektiğini belirtir. Böylelikle *üstyapı* alanı, mekanik bir yapı-*üstyapı*, maddi gerçeklik-yansıma ilişkilerinin dışına taşmaya başlar.

Gramsci'ye göre ideolojilerin “yanlış anlaşılması”nın nedeni, zorunlu olarak hem bir yapının *üstyapıyı* belirlediği düşüncesine hem de “keyfiyete” dayanmaktadır. İdeolojilerin yararsız ve görünüşten ibaret oldukları, *yapıları* değiştirenin ideoloji olmadığı, tam tersine ideolojiyi değiştirenin *yapı* olduğu iddia edilir. Dolayısıyla “organik ideolojilerle” yani *yapı'nın* karşılığı zorunlu ideolojilerle; “ussal” olan “bilinçli” kurulan ideolojileri ayırt etmek gerekmektedir diyen Gramsci, “ideolojiler, tarihsel açıdan zorunlu olduklarında ‘psikolojik’ geçerliğe sahip olurlar, kitleleri örgütleyerek kendi konum, mücadelelerine ilişkin bilinç kazandıkları alanı oluştururlar” der.²² Hegemonya mücadelesinde var olan toplumsal formasyonun desteğini alan *yapı* ve *üstyapının* birleşimi olan *tarihsel blok* analizi, hegemonyanın

¹⁹ Gramsci, a.g.e, ss. 180-181.

²⁰ Gramsci, a.g.e, ss. 407-409.

²¹ Gramsci, a.g.e, s. 366.

²² Gramsci, a.g.e, s. 367.

“Stuart Hall ve Gramsci Etkisi”
Selda TUNÇ SUBAŞI

sürekliliğinin sağlanması açısından elzemdir. Hegemonya mücadelesinde “tarihsel blok” oluşturmada ideolojinin rolü kitlelerin örgütlenme, mücadele ve kazanımlarında ifadesini bulur. Bu sebeple *üstyapı* belirli bir “bilinç” haline gelmeye başlayınca kazanılan hegemonya ne basitçe ezilen sınıfların “kültürü” ne de *yapının* zorunlu karşılığı gibi görünen *üstyapılardır*. Sınıf mücadelesi, hegemonyanın biçim ve içeriğinde değişikliklere yol açmaktadır.²³

İdeoloji ve Ortakduyu

Gramsci’ye göre, *ortakduyu*, “taş devri” unsurlarından ileri bilimin ilkelerine kadar tüm geçmiş evrelerden gelerek önyargıları da içine alarak genişleyen dünyayı biraraya getiren insan ırkının felsefi sezgilerini içermektedir.²⁴ Sınırları genişleyen sağduyu kavramı, *ideolojik mücadelenin* gerçekleştiği alanlardan biri haline gelmiştir.²⁵ Gramsci, geleneksel düşünceleri de içeren pratik bilgilerin sorgulanmaksızın kabulünü içeren ve ayrı ayrı olaylardan oluşan “epizodik” düşünce biçimlerinin “ortakduyu (sağduyu)” olarak adlandırdı. Birbirinden ayrı ve farklı düşünce sistemlerinin nasıl birarada durduğu, bu düşüncelerin nasıl doğup belirli yerlerde ne gibi çatlaklar oluşturduğu üzerinde durulması gereken önemli referans noktalarıdır. Düşünce evreninin kolektif mücadelelerle hangi yöne doğru kırılmalar yaşadığı ya da olduğundan farklı şekillerde gözükmeye başladığı bölgeler, “ortakduyu”yu oluşturur.²⁶ Gramsci’ye göre, “her toplumsal tabakanın temelde hayat ve insana ilişkin en yaygın anlayışlar”ını biraraya getirme alanı olan “ortakduyu” ve “sağduyu”su vardır. Her felsefi akım, ardında “ortakduyu çökeltisi” bırakır. Bu çökelti onun tarihsel etkililiğinin bir belgesidir. Ortakduyu, katı ve hareketsiz bir bilgi alanı değildir, kendisini sürekli dönüştürmekte, sıradan hayata girmiş bulunan bilimsel düşünceler ve felsefi kanaatlerle zenginleşmektedir. “Ortakduyu” geleceğin folklorunu yani verili bir yer ve zamandaki popüler bilginin göreceli katı bir evresini yaratmaktadır.²⁷

Bir *üstyapı* ögesi olarak ideolojiyi inceleyen Gramsci’nin yapıtlarında güçlü bir ideoloji kuramı yoktur. İdeolojiyi, hegemonya, sivil toplum, devlet, parti ve aydınlar konusunda bu kavramların yorumlanmasında açıklayıcı bir ilişki içinde kullanır. Gramsci, ideoloji ve siyasal mücadelenin maddi

²³ Anne Showstack Sassoon, “Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Politik Müdahale”, çev. M. K. Coşkun, O. Kamiloğlu, B. Şentürk & Ç. Erdoğan, *Gramsci’ye Farklı Yaklaşımlar*, der. A. S. Sassoon, Ankara: Dipnot Yayınları, 2012, s. 116.

²⁴ Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, çev. Q. Hoare & G. Nowell-Smith, International Publishers, 1971, s. 324.

²⁵ Hall, “The problem of ideology: marxism without guarantees”, *Critical Dialogues in Cultural Studies*, der. S. Hall, D. Morley & K. H. Chen, Routledge, 1996, s. 43.

²⁶ Gramsci, a.g.e, s. 325.

²⁷ Gramsci, a.g.e, s. 326.

biçimlerini ortaya çıkararak, ideolojiyi, “psikolojik yanılısama” özelliklerinden ayırıp ideolojinin epistemolojik ve yapısal içeriğini ortaya çıkarmıştır.²⁸ Gramsci, ünlü eseri *Hapishane Defterleri’nde* ideoloji terimini seyrek olarak kullanır. Bunun yerine az çok aynı anlamı veren “felsefeler”, “dünya görüşleri” (Weltanschauung) “düşünce sistemleri” ve “bilinçlilik biçimleri” gibi bir dizi terimden yararlanır. İdeoloji teriminin eşdeğeri olmayan “ortakduyu”nun²⁹ farklı başvuru çerçeveleri bulunmaktadır. Gramsci, İkinci Enternasyonal’den bu yana ideolojiyi bir “yansıma” ilişkisi içinde görmeyip tarihteki konumu ile bağlantılı bir “maddi güç” seviyesinde ideolojiye, ayrı yeni anlamlar atfederek katkı sağlamıştır. Sınıf mücadelesinin bir görünümü olarak ideolojinin ve kültürün özgül örgütlenme ve yaygınlaşma biçimlerini inceleyen Gramsci, Hall’a göre, kültürel alanını ideolojik mücadele kapasitesinin imkanlarını “ortakduyu” kavramı aracılığıyla sorgulamaya açmıştır.³⁰

Hapishane Defterleri’nde *tarihsel blok, hegemonya, sivil toplum* gibi kavramlar, “altyapı/üstyapı” modeline uzanmakta ve toplumsal karmaşık ideolojik eklemelişin kavranabilmesine olanak tanımaktadır. Gramsci’ye göre, *ideolojiler*, gerçeklik ve sahtelik ölçütüne göre değil, sınıf ve sınıfsal ilişkileri *bağımlılık* ve *boyun eğme* konumlarını birbirine bağlamadaki işlev ve etkinlik derecesine göre değerlendirilir. İdeolojinin işlevi, tarihsel blok ve sınıflar arasında bir “harç” görevi görmesidir. Gramsci için ideolojinin “gerçekliği”, siyasal açıdan harekete geçme gücü ve tarihsel olarak gerçekleşmesinde yatmaktadır. Gramsci, Marx’ın Klasik Marksist İdeoloji teorisinde *Alman İdeolojisi’nde*³¹–egemen fikirler ve egemen sınıf tekabülüyeti–ünlü formülasyonundaki Marksist ideoloji anlayışı içinde yeni bir atılım yapmıştır. Yönetici bloğun “halk”, “ulus”, “insanlık” adına konuşma yetkisi, kendi dayanağının temellerini atabilmesinin ve varolmasını güvence altına alabilmesinin önkoşuludur. Gramsci, ideolojinin ekonomik düzeydeki ilişkilerin basit bir yansıması ve yönetici sınıfın tekdüze bir ifadesi haline gelmesi kavrayışından kopar. Sistemleştirilmiş ve kendisini evrensel olarak sunmakla birlikte, yönetici sınıftan kaynaklanmayan egemen ideolojinin sağlanma ve sürdürülmesini ise yönetici bloğun bölümleri arasındaki *güç ilişkilerinin* bir sonucu olarak değerlendirir.³²

²⁸ Stuart Hall, Bob Lumley ve Gregor McLennan, *Siyaset ve İdeoloji: "Gramsci"*, çev. Sadun Emrealp, Ankara: Birey ve Toplum, 1985, ss. 2-3.

²⁹ Ortakduyu (commonsense) kavramı, Türkçe’deki gündelik kullanımı olan “sağduyu” teriminin yerine geçer bir şekilde kullanılmaktadır. Toplumsal hegemonyanın sivil toplumda, ideolojik düzey aracılığı ile tüm bireylerde oluşturduğu ortak bir kavrayıştır (Hall vd., a.g.e, 1985, s. 5).

³⁰ Hall vd., a.g.e, 1985, ss. 5-6.

³¹ Marx, K., & Engels, F., *Alman İdeolojisi*, çev. O. Geridönmez & T. Ok, İstanbul: Evrensel Yayınları, 2013.

³² Hall, vd., a.g.e, 1985, ss. 7-11.

“Stuart Hall ve Gramsci Etkisi”
Selda TUNÇ SUBAŞI

Gramsci'nin Sardunya'daki köylü kültürüne ilişkin deneyimleri 1920'li yıllardaki ideolojinin nasıl örgütlendiğine ilişkin görüşlerine etki etmiştir. Fikirlerin nasıl edinildiği ve bu fikirlerin eylem ve davranış biçimleri arasındaki ilişkinin kavranmasındaki önemi üzerinde durmuştur. Gramsci, paylaşılan bilgilerin farklı düzeylere eklemlenmesi olarak “ortakduyu”yu, gündelik yaşamın üstesinden gelmenin bir aracı olarak *ideolojiyi*, “daha aşağı kesimlerin” gözünden ciddi şekilde ele alan ilk Marksist olmuştur. Daha önceki ideolojilerden ve çeşitli toplumsal sınıflardan alınmış bir “bilgi deposu” olan “ortakduyu”, sistemsiz ve dağınık olmasından dolayı çelişkili fikirleri, bu çelişikliğin farkına varmadan da birleştirebilir. Egemen ideoloji ile ortakduyu arasındaki ilişki hiyerarşik açıdan sabit olmayıp sınıf çelişkilerince yürütülmektedir ve üstyapının bir düzeyi olarak *ideoloji* dinamiği, Gramsci'de “yüzer-gezer” bir nitelikte değildir.³³

Hall, Gramsci'nin paylaşılan çelişkili anlamların izahı olarak *ortakduyu* ya da daha gündelik dille ifade edilen *sağduyu* terimini bir yapıştırıcı işlevi gören *ideolojiyi* yeni toplumsal oluşumlarla, temsil ve anlamlandırma ilişkisi ile birlikte düşünür. Hall'a göre, kapitalist toplumda varoluşun “maddi” koşulları belirsiz ve gizlidir. Yaşam deneyimi, ideolojik ve “bilinçsiz” bir öge olarak *sağduyuda* gerçekleşir. Sağduyu, hem bilinçli düşüncenin hem de varoluşun maddi koşullarının bastırıldığı alan olarak toplumsal bilinçdışının yapılandığı yerdir ve bilinçli düşüncenin “akılcılık” ile “varoluşun maddi koşullarının” bastırıldığı toplumsal bilinçdışı olarak işlev görür.³⁴ Marksist düşüncenin *ideolojik* alanındaki gelişiminde önemli bir figür olan Gramsci, ideolojinin sınıfların konum ve mücadelelerinde oynadığı rolü incelemiştir. Hall'a göre, sabit ideolojik anlamlar, soyut bir genel ideoloji teorisinden uzaklaşmış tarihsel durumların, fikirlerin, kitleleri nasıl organize ettikleri ve üzerinde hareket ettikleri alanları nasıl yarattıklarına doğru kayan bir *ideoloji* teorisidir.³⁵

Gramsci, sosyalist ideolojik mücadele bloğunun tam, bütüncü, sınıfsal bir düşünceyi yerleştiremediğini bu yüzden “ideolojik mücadelenin” kazanılamadığını söyler. Eski ideolojik unsurların farklılaştırılması ve değiştirilmesi süreci ile bağımlı sınıflar, toplumsal olarak gelişmiş, farklılaşmıştır. İdeoloji teorisinde yeni olan, Gramsci ile birlikte tesadüfi ya da ikincil olarak savunulan şeylerin şimdi merkezi hale gelmesidir. Gramsci'nin teorisi yeni ideolojik ve teorik bir kompleksin çekirdeği haline gelmiştir.³⁶ Hall'a göre, hiçbir *ideolojik anlayış*, siyasi ve toplumsal güçler alanına ve farklı güçler arasındaki mücadelelere değinene kadar maddi olarak etkili olamaz. Bu yüzden ideolojinin alanı “halkın sağduyusu”nun

³³ Hall vd., a.g.e, 1985, ss. 14-16.

³⁴ Akt, Paddy Scannel, *Media and Communication*, SAGE Publications, 2007, s. 201.

³⁵ Hall, a.g.e, 1996, s. 40.

³⁶ Akt, Hall, a.g.e, 1996, s. 40.

nelerden oluştuğunun hangi fikirlere eklemelendiğinin önemi üzerinde durur. Gramsci'nin önerdiği sağduyu alanı, doğal, evrensel ya da kendiliğinden popüler bir düşünce biçimi değil, "parçalı, birbirinden ayrık ve epizodik" tarihsel konumların birleşmesinden oluşmaktadır. Sağduyunun 'konusu' çok çelişkili ideolojik oluşumları bünyesinde toplamaktadır.³⁷ Geçmişin fikirleri, bunların dile getirildikleri toplumsal ilişkiler ortadan kalktıktan sonra bile yeniden etkin hale gelebilir. “Ortakduyu”, Gramsci'nin “envanteri olmayan ideolojinin izlerini” ortaya çıkardığı, görünür kıldığı ve ideoloji teorisine yararlı bir ufuk kazandırdığı gibi yön tayin edici bir kavramdır aynı zamanda.³⁸

Hall'a göre, söylemsel alan, Gramsci'nin “ortakduyu” dediği şeyi dilsel olarak tanımlamanın bir tarzı gibi görünmekteydi. İdeolojik analiz içine, bir yanda *dilbilimsel* ya da *göstergebilimsel* diğer yanda “ortakduyu”nun söylemsel oluşumunun tarihsel analizi arasındaki bağ da giriyordu. İdeolojik söylemler, zaten bilindik olana, tanınana göndermede bulunarak hem kendilerini ortak bilgi kaynağı olarak onaylamış hem de bu kaynağı yeniden üretmiş bulunur.³⁹ Hall'a göre ortakduyuda ideolojik söylemlerin oluşması örneğin, klasik ekonomide burjuvanın kapitalist üretim ilişkileri içindeki yerini “tarihten bağımsız ebedi yasalar” içinde dondurmasıdır. Burada kapitalizm ve burjuvazi ilişkisi “soyut anlamda toplumun üzerinde kurulduğu dokunulmaz yasalar” olarak sunulmaktadır. Çünkü burjuva “ortakduyusu” sunulan kategoriler içinde çembersel bir döngüde yeniden üretilmektedir. Bu “gerçeklik etkisi” temsil sürecinin kendisinden, kendi kendisini yaratan ve tayin eden doğasından kaynaklanmaktadır. Marx'ın nesnenin “görünümleri” olarak adlandırdığı ilişkiyi Hall, temsil sisteminin “hegemonik süreçleri”ni işin içine katarak tekrar yorumlamıştır.⁴⁰ Hall'un dikkat çektiği nokta hegemonik süreçlerin söylemle nasıl çakıştığıdır. Diğer nokta siyasetin temsil sistemi içindeki bireylerin “sağduyu”ya sahip olduğu, fakat sağduyunun bir iktidarın sürekliliğini ya da başka herhangi bir ögenin devamlılığını garanti edemeyeceğini vurgular. Eskinin üzerine yerleşen yeni kavramlar eskiyi içeren öğelere de sahip olduklarından popüler kitleler üzerinde dengesiz pozisyon alırlar, işte bu yüzden Hall'a göre *tarihsel özne* asla bölünmez bir bütün gibi düşünülmemelidir.⁴¹

³⁷ Hall, a.g.e, 1996, s. 41.

³⁸ Stuart Hall, “Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Post-Yapısalcı Tartışmalar”, *Kitle İletişim Kuramları*, der. Erol Mutlu, çev. Erol Mutlu, Ankara: Ütopya, 2010, s. 391.

³⁹ Stuart Hall, “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü”, *Medya, İktidar, İdeoloji*, der. Mehmet Küçük, çev. Mehmet Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat, 2005, s. 102.

⁴⁰ Hall, a.g.e, 2005, s. 102.

⁴¹ Stuart Hall, “Gramsci and us”, *Antonio Gramsci: Critical assessments of leading political philosophers*, 2002, s. 6.

Hall, Althusser’i takip ederek kapitalizmin belirli üretim tarzının yeniden-üretimi için “kültür”ün etkililiğini kavramaya çalışır. Toplumsal kurumların kapitalist toplumsal ilişkilerinde-aile, eğitim, medya dolayımında- karmaşık yeniden-üretimi için davranışlar ve inançlar, ekonomik üretim tarzının devam etmesi için hem ayrı hem de birlikte çalışmalıdır. “Ortakduyu” yoluyla yerleşik olan ya da yeni oluşturulan yaşam biçimleri ve deneyim yapıları *ortak dünya görüşünün* vucut bulduğu ve ifade edildiği bir alandır. Bu toplumsal bilinçdışı yapıları, sorgulanmayan maddi temelin yeniden-üretimi için bir deneyim alanıdır.⁴² Hall, “bilinçdışı” ve “ortakduyu” düzeylerine iki düzeyde yaklaşır. Birincisi Ortodoks Freudian tanımdır, ikincisi, Gramsci’nin tanımında “ortakduyu”nun daha açık hali olan ideoloji tortuları olarak Althusser tarafından kullanılan ideolojinin genel tanımıdır. İdeolojiler genel olarak bilinçte (öz farkındalık, öz eleştiri) ancak çelişkili unsurlarla çalışır. Gramsci’nin bu ideolojileri “ortakduyu” olarak görmesi, hegemonya mücadelesinin unsurlarını da işin içinde olması ile ilgilidir.⁴³ Gramsci daha rafine olan bilinçdışı ile geniş bir bağlantısı olan “ortakduyu”nun verili kültür kategorilerinde oluşumunun daha *aktif ve organik ideolojileri* sağladığını, ama “ortakduyu” ve popüler geleneğin içindeki bazı yaşanmış müdahale biçimlerinin-yasak, yönlendirme, kısıtlama vs.- kitleleri örgütlemek kapasitesinde önemli rol oynadığı savunur.⁴⁴ “Ortakduyu”, popüler gelenek içinden halkın düşünce biçimlerinin kavranması ve fikirlerin örgütlenmesini, geçmişteki farklı örgütlülük biçimlerini anlamak için yol gösterici bir kavramdır. İdeolojinin günlük yaşam ve deneyim, anlamlandırma kategorileri içinde ne anlama geldiğini sorgulayan Hall, kültür ve deneyim alanlarında ortaya çıkan *ideolojik mücadeleleri*, Gramsci’nin “ortakduyu” kavramıyla yorumlamaya çalışır.

Hegemonya Mücadelesi ve Kültürel Alan

Gramsci, hegemonik düzenin değişen ve geçici niteliğine, hegemonyanın kazanılıp kaybedilebilen bir alan olduğu üzerindeki vurgusuyla *tek, yaygın ve baskın ideoloji* okumalarına yeni bir ivme kazandırmıştır.⁴⁵ 1970’li yıllarda İngiliz Kültürel Çalışmaları, eleştirel Marksist problematik içinden yol aldığı çalışmalarında ideolojiyi farklı yaklaşımlarla değerlendirirken Gramsci’nin çalışmaları içinden özellikle *hegemonya* kavramı, Hall’un çalışmalarına yoğun bir şekilde etki etmiştir. Hegemonya kavramı, Klasik Marksizmin yanıt veremediklerine Marksizm

⁴² Scannel, a.g.e, s. 202.

⁴³ Scannel, a.g.e, ss. 222-223.

⁴⁴ Hall, a.g.e, 1980, s. 69.

⁴⁵ Colin Sparks, “Stuart Hall, Cultural Studies and Marxism”, *Critical Dialogues in Cultural Studies*, ed. David Morley ve Kuan-Hsing Chen, London and New York: Routledge, 1996, s. 90.

içinden, *modern dünya* hakkında keşfettiği şeylere de bir yanıt üretme niteliğine sahiptir. Hall’a göre, Gramsci’nin hegemonya kavramı, kültürün kendi doğası, disiplini, tarihsel özgüllüğü, “yerinden edilmiş bütünlük” ve “tarihsel blok” kavramlarının sunduğu katkılarla muazzamdır.⁴⁶ Hegemonik kültür için mücadele süreci, kitlelerin içinden geçtiği bir “beyin yıkama” süreci değil, bir yanıyla kamu söylemlerinin oluşturulmasında diğerlerinin bilincini görmezden gelmek ve baskılamaya çalışmaktır.⁴⁷ Düşüncelerin “dışarıdan dayatıldığı” ya da “yönetici fikirler”lerin mutlak etkisi gibi terimlerin yerine “hegemonya” kavramı gelmiş ve hegemonya, belli oluşumların tahakkümlerinin ideolojik zorla değil, *kültürel önderlikle* sağlandığını ima ettiği için ideoloji teorisine yeni açılımlar sağlamıştır. Kültürel önderlik, *zor ve rıza* aygıtlarının iç içe geçen, kimi zaman birbirini dışlayan yanlarıyla hegemonik mücadele tarzlarına vurgu yapar, kültürü içine alan bu mücadele biçimlerini gözler önüne serer.

Hall, egemen ideolojinin yeniden-üretimi konusunda Althusser’i, “konumlandırılmış özne”lerin yeni bir dil yaratma ve kendilerini yeniden konumlandırma potansiyelini göz ardı etmiş olduğu için eleştirir ve bu olanağı *hegemonya ve söylem* kategorilerinin verdiğini savunur.⁴⁸ Hegemonya kavramı için Hall, “egemen bir bloğun önderlik ve yetke alanını bir bütün olarak toplumun üzerine genişletme ve *ekonomik, sivil ve kültürel yaşam ile eğitsel, dinsel ve diğer kurumları* yönetimine etkinlikle uydurma kapasitesidir” der.⁴⁹ Hakim ideolojinin hegemonyasını sivil toplum üzerinde genişletme isteği yalnız başına meşruluk için yeterli değildir. Hall, Gramsci’nin hegemonya kavramının katkısının hukuksal ve meşru zoru vurgulmasının yanısıra, sınıf ya da toplumsal grupların *rızasını* alması gerektiği üzerinde durmasıyla Gramsci’nin kültür ve mücadele alanına vurgu yaptığını söyler. Toplum üzerinde hegemonyanın genişlemesi halkın “sağduyusu”nun yeniden biçimlendirilmesi ve farklı öğelerle eklemlenir hale gelmesidir. Çünkü eski ve yeni öğelerin yan yana durması sağduyuda varlık kazanır. Hegemonya, halkın “sağduyusu”nu ele geçirmek ister. Bu yüzden hayat tarzları, kültürel biçimlerin tekrar üretilmesi, sembolik temsillerin farklılaşması hegemonyanın bu alanları kendine katarak ilerlemesi ve bu sistemleri yeniden üretmesini içerir. Hall, gündelik yaşamın örülmesinin ideolojik boyutlarını, hayatın yeniden-üretiminde ideolojik süreçleri yaratan güç ilişkilerinin doğasını (organik ideolojiler gibi) vurgular.

Marx ve Lenin başta olmak üzere Klasik Marksistler, devlete, egemen sınıfın örgütlü şiddeti olarak bakarken Gramsci, sınıf yönetiminin yalnızca

⁴⁶ Hall, a.g.e, 2008, ss. 90-91.

⁴⁷ Jackson Lears, “The concept of cultural hegemony: Problems and possibilities”, *The American Historical Review*, 1985, s. 577.

⁴⁸ Jan Rehmann, *İdeoloji Kuramları: Yabancılaşma ve Boyun Eğme Güçleri*, çev. Şükrü Alpagut, İstanbul: Yordam, 2015, s. 200.

⁴⁹ Hall, vd., a.g.e, 1985, s. 49.

“Stuart Hall ve Gramsci Etkisi”
Selda TUNÇ SUBAŞI

zor’a dayanmayan yönlerine dikkat çekerek sivil toplumda hegemonyanın giderek genişlemesi için organik aydınların geliştirilmesi gereği ve geleneksel kurumların ürettiği geleneksel aydınların ise bu yönetici bloktan ayrılması, koparılması gerektiği üzerinde durur. Toplumun geliştirdiği ortak “folklorik üretim”den bugünün eklenmiş simgeleri de dahil olmak üzere yaratılan “ortakduyu”da hegemonik mücadelenin görüldüğü yerler çok çeşitlidir. “Ortakduyu” oluşturmada Gramsci’nin “aydın” kategorisi, aydınların bağlı olduğu sınıfa indirgenemeyen özgül pratikler olarak ideolojinin örgütlenişini ve yeniden üretilişini görmeye olanak verir. Organik aydın sınıfının oluşturulması, yeniden-üretilen *kültürel düzenin* benimsenmesi, kabulü ve rızası için önemli bir ketedir. Aydınların ürettiği fikirler, sınıfların göstergesi olmayıp, sınıf çatışmasının özel biçimlerde yer aldığı bir alanı oluşturmaktadır. Kilise, basın ve siyasal partiler (sivil toplum organları) ve devlet (yönetici blok) aracılığıyla *aydınlar*, temel sınıflardan biri için kendiliğinden oluşan geniş kesimlerden destek elde edebilme savaşında öncü bir rol oynamaktadırlar.⁵⁰

Sonuç

Kültürel hegemonya için mücadele etmek, genel toplumsal savaşımın bir parçasıdır. Çünkü düşünceler, belirli toplumsal güçlerin belirli gruplaşmaları ile bağlantı kurduklarında etkili olabilirler. Fakat, bu sadece Gramsci’ye göre, bir grup iktidarının, felsefesinin basit bir şekilde turandırılması değildir; bütün bir grubun iktidarının tarihsel bloğunun inşa edildiği ve o bloğun üstünlüğünün sağlandığı süreci gerektirmektedir. Bu yüzden Klasik Marksist ideoloji teorisinin ortaya koyduğu “egemen fikirler” ve “egemen sınıflar” arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmak bu iki terim arasındaki hegemonik egemenlik süreçleri üzerine düşünmeyi gerektirir.⁵¹ Hakim düşüncelerin belirli bir dönemde hegemonik güç kazanarak *tarihsel blok* oluşturmaları ideolojik mücadele süreci ile mümkün olup bu durum önceden yazılmış ve oynanan bir oyun olarak görülmemelidir. Gramsci, hegemonyanın başlı başına ideolojik bir olgu olmadığı üzerinde ısrarla durmuştur. Hall, modern dünyanın doğasının siyasi, ahlaki, kültürel, ideolojik ve cinsel kimlikler üzerine kurulu olduğu, bundan çıkarılabilecek sonucun ise *hegemonya sorununun her zaman yeni bir kültürel düzen kurma sorunuyla iç içe olduğunu bilme sorunu olduğunu belirtir.*⁵² Hegemonya, gönüllü bir “rızaı” içerdiğinden ideolojiye, emekçilerin kandırılarak belirli bir yönetici sınıfın zorla kabul ettirildiği bir “aldatmaca” olarak bakmak Hall’a göre anlamsız kaçacaktır.⁵³ Çünkü “ideolojinin doğası” çelişkiler içerir ve

⁵⁰ Hall vd., a.g.e, 1985, s. 17.

⁵¹ Akt. Hall, a.g.e, 1996, s. 43.

⁵² Hall, a.g.e, 2002, s.6

⁵³ Hall vd., a.g.e, 1985, s.24

hegemonya, “ideolojik egemenlik ve boyun eğdirme” gibi bir soyutlama içerisinden değil, sınıfların ve sınıf bölümlerinin tüm düzeylerindeki ekonomik ve siyasal olduğu kadar *ideolojik-kültürel* ilişkilerin bir görünümü olduğu anlaşılırsa, hegemonya içindeki çelişkilerin doğası daha kolay kavranabilir.⁵⁴

Belirli bir tarihsel anda dondurulmuş folklorik bir kültür anlayışı kültürü eksik kavramaya yol açabilir. Genelde Kültürel Çalışmalar grubu ve özelde Hall, Gramsci ve onun hegemonya, ortakduyu gibi kavramlarını kullanarak kültürel güç ve egemenlik ilişkilerinin yörüngesi dışında bütünüyle otantik ve özerk bir popüler kültür olanağının olmadığını iddia eder. Hall’a göre popüler kültürün sürekli dağılıp toparlanmasına ve yeniden düzenlenmesine karşı direnç noktaları, kültürel mücadelenin diyalektiğini oluşturur.⁵⁵ Kültürel Çalışmalar’a Gramsci’nin özellikle hegemonya kavramı dahil edilerek kültür ve iktidar ilişkileri arasında farklı bir bağ kurulmuştur. Gramsci’nin kurduğu teorik hattın Britanya Yeni Sol’u ile yollarının keşimi ve kültürel alana dahil olması kültürü “altyapı-üstyapı” tartışmalarından farklı bir boyuta taşımıştır. Gramsci’nin kavramsal teorik mirası kullanılarak hegemonik ilişkilerin doğasının sorgulanması güncel kültür odaklı çalışmalara da taşınmıştır.

---

⁵⁴ Hall vd., a.g.e, 1985, s. 13

⁵⁵ Stuart Hall, “Notes on Deconstructing 'the Popular'”, *Cultural theory and popular culture*, 1998, s. 447.

"Stuart Hall ve Gramsci Etkisi"
Selda TUNÇ SUBAŞI

KAYNAKÇA

- Forgacs, D. "Gramsci and Marxism in Britain", *New Left Review* (176), 1989.
- Gramsci, A. *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci* (Q. Hoare & G. Nowell-Smith, Çev. Q. Hoare & G. Nowell-Smith der.): International Publishers, 1971.
- Hall, S., Lumley, B., & McLennon, G., Siyaset ve İdeoloji: "Gramsci" (S. Emrealp, Çev.). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- Hall, S. "The problem of ideology: marxism without guarantees". S. Hall, D. Morley & K. H. Chen (der.), *Critical Dialogues in Cultural Studies*: Routledge, 1996.
- Hall, S. "Notes on Deconstructing'the Popular". *Cultural theory and popular culture: A reader*, 1998.
- Hall, S. "Gramsci and us", *Antonio Gramsci: Critical assessments of leading political philosophers*, 227-238, 2002.
- Hall, S. "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", (M. Küçük, Çev.), M. Küçük (der.), *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Bilim ve Sanat, 2005.
- Hall, S. "Kültürel Çalışmalar ve Teorik Mirası", (S. Çelenk & A. E. Arslan, Çev.), S. Çelenk (der.), *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*. Ankara: De Ki Yayınları, 2008.
- Hall, S. "Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Post-Yapısalcı Tartışmalar", (E. Mutlu, Çev.), E. Mutlu (der.), *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınları, 2010.
- Johnson, R. "What is cultural studies anyway?" *Social text*(16), 38-80, 1986.
- Lears, T. J. "The concept of cultural hegemony: Problems and possibilities", *The American Historical Review*, 567-593, 1985.
- Lenin, V. İ. *Ne Yapmalı?* (A. Berberoğlu, Çev.). İstanbul: Evrensel Yayınları, 2011.
- Marx, K. Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı (S. Belli, Çev.). Ankara: Sol Yayınları, 1979.
- Marx, K., & Engels, F. *Alman İdeolojisi* (O. Geridonmez & T. Ok, Çev.). İstanbul: Evrensel Yayınları, 2013.
- Ransome, P. *Antonio Gramsci: Yeni Bir Giriş* (A. İ. Başgül, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları, 2011.
- Rehmann, J. *İdeoloji Kuramları: Yabancılaşma ve Boyun Eğme Güçleri* (Ş. Alpagut, Çev.). İstanbul: Yordam Yayınları, 2015.
- Sassoon, A. S. "Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Politik Müdahale" (M. K. Coşkun, O. Kamiloğlu, B. Şentürk & Ç. Erdoğan, Çev.). İçinde A. S. Sassoon (Ed.), *Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2012.
- Scannell, P. *Media and Communication*: SAGE Publications, 2007.
- Sparks, C. "Stuart Hall, cultural studies, and Marxism", *Stuart Hall: Critical dialogues in cultural studies*, 71-101, 1996.
- Trimberger, E. K. "E. P. Thompson: Tarihin Sürecini Ayarlamak", (A. Fethi, Çev.), T. Skocpol (der.), *Tarihsel Sosyoloji Bloch'tan Wallerstein'e Görüşler ve Yöntemler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.
- Williams, R. *Marksizm ve Edebiyat* (E. Tarım, Çev.). İstanbul: Adam Yayınları, 1990.